

40 jaar *Avispex groningana* avifauna – een overzicht

Harm de Mooij

In 2008 is het 40 jaar geleden dat van de Groningse Vogelaar *Avispex groningana* de nieuwe ondersoort Avifauna Vogelaar *A. g. avifauna* is ontdekt. Omdat deze ondersoort in de literatuur slechts fragmentarisch beschreven is, lijkt dit jubileumjaar een geschikt moment voor een volledig overzichtsartikel.

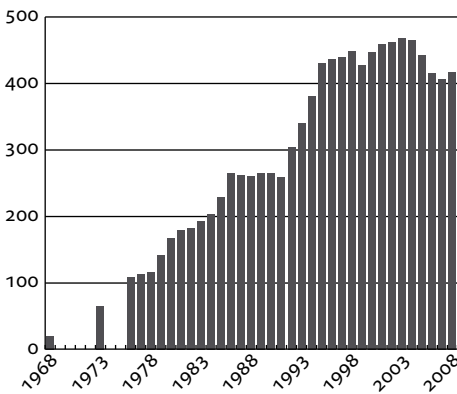
Methode

Dit artikel is gebaseerd op literatuuronderzoek van het tijdschrift *De Grauwe Gors*, ISSN 1384-0509 en de website www.avifaunagroningen.nl. Hierbij zijn zowel de tellingen van de slaapplaatsen van de Avifauna Vogelaar gebruikt als gegevens over de voornaamste zichtbare activiteit, het zogenaamde waarnemen. Deze brongegevens zijn verder aangevuld met losse observaties van de auteur.

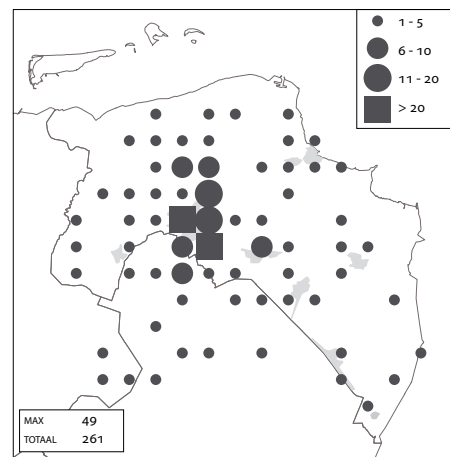
Verspreiding en voorkomen

In mei 1968 zijn de eerste exemplaren van de Avifauna Vogelaar in de provincie Groningen ontdekt. Het betrof hier een beperkt aantal. In figuur 1 zijn de tellingen sinds 1968 opgenomen. Helaas zijn van de beginjaren geen systematische tellingen bekend.

De populatie heeft twee bloeiperiodes gekend: de eerste tot midden jaren tachtig en de tweede begin jaren negentig. Helaas is de

Figuur 1. Slaapplaatstellingen van de Avifauna Vogelaar in de periode 1968 – 2008.

Figuur 2. Verspreiding slaapplaatsen van de Avifauna Vogelaar in 1988.

laatste jaren een duidelijke afname te zien. Nog niet duidelijk is of deze structureel is, want 2008 laat toch een lichte stijging zien.

De verspreiding van de Avifauna Vogelaar over de provincie laat zich goed illustreren aan de hand van slaapplaatsstellingen van 20 respectievelijk 40 jaar na ontdekking (zie figuur 2 en 3).

Met name in figuur 2 valt op dat er een sterk verband is tussen de bebouwingsgraad van het landschap en het voorkomen van de Avifauna Vogelaar. Ook is uit vergelijking van figuur 2 en 3 af te leiden dat kolonisatie van de provincie heeft plaatsgevonden vanuit de sterk bebouwde gebieden, met name vanuit de stad Groningen.

In tegenstelling tot de slaapplaatskeuze heeft de Avifauna Vogelaar overdag een sterke voorkeur voor landelijke en waterrijke biotopen in de provincie Groningen (figuur 4). Evenals bij andere soorten uit de Vogelaar familie is een sterke belangstelling te constateren voor zogenaamde kijkhutten. Niet alle hutten zijn overigens even populair (*Grauwe Gors* 34: 85-89).

Verder laat een vergelijking tussen figuur 3 en 4 zien dat waarschijnlijk een deel van

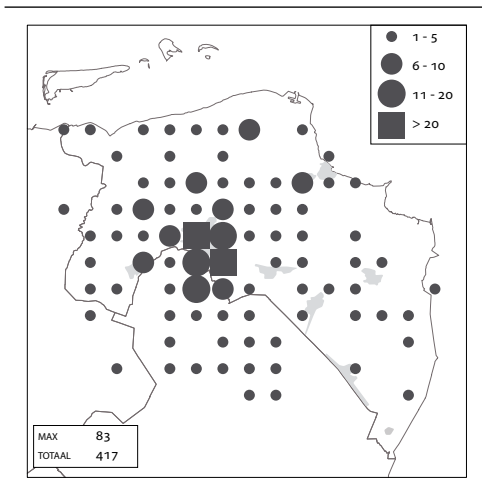
de populatie het waarnemen uitvoert op geringe afstand van de slaapplaats (zie bijvoorbeeld de stad Groningen).

Leeftijdsopbouw

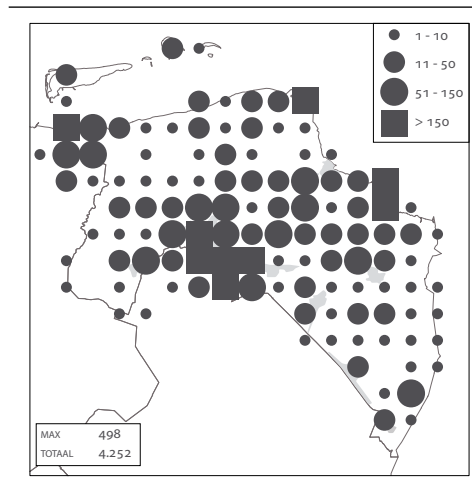
Hoewel statistische gegevens over de exacte leeftijdsopbouw ontbreken, kan uit observaties worden opgemerkt dat een aanmerkelijk deel van de populatie een behoorlijk sleet kleeft vertoont. De mannetjes vertonen op de kop relatief vaak kale plekken en zowel mannetjes als vrouwtjes zijn opvallend grijs van kleur. Juvenielen zijn amper te vinden. Zo dateert de laatst genoteerde alarmroep van een juveniel – lokaal bekend onder de naam Klein Jantje – alweer uit 1995 (*Grauwe Gors* 23: 122).

Gedrag

Een opvallend verschijnsel is dat de Avifauna Vogelaar enkele malen per jaar in groepsverband een soort trektochten maakt waarbij de individuele exemplaren gezamenlijk aan het waarnemen lijken te zijn. De aantallen van deze groepen zijn overigens laag: circa 10-15 exemplaren per keer. In iets grotere groepen vindt met ongeveer dezelfde frequentie nog een opmerkelijk fenomeen plaats; het lijkt op slaaptrek,

Figuur 3. Verspreiding slaapplaatsen van de Avifauna Vogelaar in 2008.

Figuur 4. Verspreiding van de waarnemingen van de Avifauna Vogelaar in de periode december 2007 – december 2008.

maar moet toch iets anders zijn. Diverse exemplaren trekken 's avonds naar eenzelfde plek, meestal rond acht uur en verblijven daar gemiddeld twee uur. De laatste jaren concentreert zich dit in de wijk Vinkhuizen in Groningen (atlasblok 07-43-32).

Op basis van de individuele kenmerken kan overigens worden geconstateerd dat slechts een heel beperkt deel van de populatie actief groepsgedrag vertoont. Het merendeel is ronduit passief en sterk solitair te noemen. Dit verschijnsel trad in de eerste 10-12 jaar amper op, maar rond 1980 vond een kentering plaats (*Grauwe Gors* 9-3: 34). Toen was er al sprake van dat slechts 50% van de populatie actief groepsgedrag vertoonde. Even leek het erop dat een twintigtal subpopulaties (de zogenaamde werkgroepen) hier verandering in zou brengen, maar van die groepen is recent weinig meer te merken.

Er bestaan verder sterke aanwijzingen dat Avifauna Vogelaars erg geïnteresseerd zijn in vogelgeluiden: zo is eind oktober 2008 vastgesteld dat op de eerder genoemde locatie in Vinkhuizen een buitengewoon grote groep Vogelaars aandachtig luisterde naar een bonte mix vogelgeluiden. Daarbij moet opgemerkt worden dat het een gemengde groep betrof, met onder meer een groot aantal exemplaren Dutch Birder *Avispex twitcherii* (geen Nederlandse naam bij de auteur bekend). Dit is op zich al een bijzonder feit omdat beide soorten begin jaren tachtig elkaars aanwezigheid nog amper konden verdragen (*Grauwe Gors* 12-2: 24 en *Grauwe Gors* 13-3: 32).

Discussie en conclusie

Enerzijds lijkt het deze ondersoort voor de wind te gaan: de aantalsontwikkeling van de Avifauna Vogelaar over de afgelopen 40 jaar is relatief gunstig en ook de verspreiding laat zien dat de ondersoort nog wel expansie kent. Minder positief is de ongunstige juveniel-adult verhouding. Bij andere Vogelaar-soorten, met name bij de *A. twitcherii* is die verhouding veel gunstiger en zijn beduidend meer jonge exemplaren te

zien. Verdringing is daarbij geen denkbeeldig gevaar: de recente afname is wellicht een voorbode van een langdurige neergang en wellicht zelfs van het verdwijnen van deze ondersoort uit de provincie.

In aanmerking nemend dat slechts een zeer beperkt aantal individuele exemplaren actief is binnen deze ondersoort, moet gevreesd worden dat de volgende 40 jaar een minder rooskleurig beeld zullen geven.

Dankwoord

De auteur bedankt Willem-Jan Fontijn, Vera Jongman en Marnix Jonker voor het becommentariëren van eerdere versies van dit artikel. Ook is hij dank verschuldigd aan Arjo Bunschoeke voor extra informatie over de slaaplaatstellingen en Henk de Lange voor het verzamelen van de zogenaamde waarnemingen.

Literatuur

De Grauwe Gors, uitgegeven door Vereniging Avifauna Groningen, ISSN 1384-0509, diverse jaargangen/nummers.
Website www.avifaunagroningen.nl, diverse onderdelen.